

Елин Пелин

Јан Бидијан

Превод са бугарског
Елизабета Георгиев

■ Laguna ■

Садржај

ПОРТРЕТ	7
СУСРЕТ СА ЋАВОЛЧИЋЕМ	10
ПРВИ ИСПИТ	15
БРЗО ПРИЈАТЕЉСТВО – БРЗО НЕПРИЈАТЕЉСТВО	22
СТРАШНИ САСТАНАК	26
ОЧАЈНИ РОДИТЕЉИ.	30
ВРАНИНА ПРИЧА	33
ДА СЕ ОСВЕТИМО МАЈСТОРУ ЗА БУРАД! .	37
ЛОВЦИ НА БЛАГО	42
ЈАН БИБИЈАН СА ГЛИНЕНОМ ГЛАВОМ .	46
ЦИГАРЕТА	53
У ЦАРСТВУ ЗЛА	57
ЧУДАН САН	62
ГДЕ СЕ ТО НАШАО ЈАН БИБИЈАН?	66

ЧУДЕСНА КЊИГА	71
КА ГОРЊЕМ СВЕТУ	76
МИРИЛАЈЛАЈ.	81
ГВОЗДЕНА ШУМА	86
ЉУ-ЉУ	92
ЉУ-ЉУОВА ТАЈНА	97
МИРИЛАЈЛАЈЕВЕ ЖЕНЕ.	103
МОЋ ПЕСМЕ	109
МИРИЛАЈЛАЈ ЈЕ УМРО!	114
ОПЕТ НА ЗЕМЉИ.	119
СТАРО ПРИЈАТЕЉСТВО	125
ЈАН БИБИЈАН ПРОНАЛАЗИ СВОЈУ ГЛАВУ .	131

ПОРТРЕТ

У једном малом граду, поред једне високе планине, крај једне велике реке живео је један клинац. Али није изгледао као остала деца у градићу. Био је мало другачији. Прво, никада се није чешљао и зато му је коса била рашчупана на челу и спљескана са стране, слична трави изгорелој на сунцу преко које је прешло цело крдо телади. Никада на њу није стављао капу, јер ово дете, кога су другари из неког разлога звали Јан Бибијан, није подносило капу на глави, па ниједна капа није могла стрпљиво да стоји на једној таквој глави. Без обзира на то колико се пута капа и нашла на рашчупаној коси Јана Бибијана, није се тамо задржавала дуже од минута, падала је или би одлетела сама и нико је више није могао пронаћи.

Друго, ниједна одећа није могла остати чиста више од једног дана на здепастом и чврстом телу

Јана Бибијана. Одмах би потпуно изгубила сваки пристојан изглед, изгубила би боју и добијала би необичне лепљиве тачке, ко зна од чега. Блато и прашина су је прекривали, ивице су јој пуцале као да се смеју, а искидане нити шавова су кроз ове отворе штрчале попут танких ситних зуба.

Јан Бибијан није подносио никакве ципеле. Волео је да хода бос, па су му стопала била спљоштена као код жабе, ножни прсти су му били раширени, а кожа на коленима груба, жуљава и толико испуцала од ветра, хладноће, воде и других непознатих узрока, да би понекад из неке пукотине потекла крв. Ноктом је каткад на кожи исписивао своје име *Јан Бибијан* и оно је издалека изгледало као да је исписано танком кредом.

Његови сиромашни родитељи напорно су радили како би свог вољеног и јединог дечака извели на пут, али узалуд. Ништа није помагало: ни сузе његове мајке, која је даноноћно радила код других и ткала на разбоју, ни савети његовог вредног оца, који су се понекад претварали у шамаре или прут. Његов отац се с великом пажњом бринуо о једином винограду који је имао, а са планине је доносио дрва на свом магарцу, који је по карактеру и послушности био далеко бољи од непоправљивог Јана Бибијана.

Пошто ништа није помагало да оплемени душу њиховог вољеног сина, његови родитељи су се разочарали, дигли руке од њега и оставили га на бризи богу.

И тако је Јан Бибијан почео да живи на улици. Престао је да иде у школу. Оставили су га другови из комшилука са којима се некада играо, прво – зато што су га се дојали, а друго – јер их ништа није везивало за њега.

Јана Бибијана је било баш брига због тога. Био је задовољан. И почео је да ради оно што жели и на посебан начин да избегава досаду која је била резултат његове беспослености.

Волео је да стоји поред неко срушеног зида у предграђу и да чека да прође неки пас, кога би гађао камењем, неко дете коме би узео капу и бацио је на земљу, неки несрећни просјак или Циганин како би спустио камен у његову торбу, неки возач запрежних кола како би му уплашио коње.

Кад би му досадиле те ствари, лутао би градом и заустављао би се у чаршији, где је било толико забавних ствари.

СУСПРЕТ СА ЂАВОЛЧИЋЕМ

Јан Бибијан је једном бесциљно одлутао скроз ван града. Сва деца су била заузета, нека у школи, нека својим послом. Био је леп пролећни дан, када воћке цветају, када је поље зелено и када птице које су дошле са југа припремају своја гнезда. Сви су били заузети послом и Јан Бибијан није имао с ким да се забавља. Ујутро је дуго стајао испред радње мајстора за бурад у насељу, желећи да украде малу тестеру. Хтео је да пресе-че дрво јабуке у стричевом воћњаку. Мајстор за бурад, који је познавао Јана Бибијана, изгрдио га је и отерао.

– У шта дуљиш, крадљивче? Склањај се одавде! Не волим да такви лењивци стоје испред моје радње.

Јан Бибијан се исплазио мајстору за бурад и клиснуо, претећи да ће да му науди.

Јан Бибијан је отишао да лута изван града. Дуго је стајао на мосту преко реке и бацао камење у бистри вир, где су се ситне рибе весело играле. После се попео на стару врбу и дуго је кукао као кукавица. Затим је изашао на пут и бацио неколико каменчића за аутомобилом који је муњевито пролетео поред њега и прекрио га облаком прашине.

Јан Бибијан је дуго гледао за аутомобилом, наравно подигао своју малу песницу за њим и запретио му.

Шта да ради? Нешто је мучило његову немирну душу и није му давало мира. Тог дана није успео да учини ниједно зло. Сви његови лоши планови остали су без успеха и зато је ходао несрећан и мрачан. Спљоштена коса на његовој глави изгледала је попут увеле траве изнад саксије направљене од тикве.

Покушао је да звижди, али уста су му била искривљена од незадовољства, па ништа није излазило из њих.

Изненада му је преко ногу прошао велики зелени гуштер, ударио га репом по пети и увукао се у разређену ограду винограда.

Очи Јана Бибијана засветлеле су од радости, његова увела коса као да се освежила, искривљена уста од незадовољства су се исправила и он је живахно зазвиждао. Прелепа зелена животиња успузала је на сунцем загрејану плочу поред

ограде и зауставила се. Чак је окренула главу према Јану Бибијану, као да жели да му нешто каже.

Јан Бибијан се сагнуо, подигао велики камен, ситним корацима кренуо напред и бацио га на гуштера. Иако је камен пао у близини зелене животиње, она се није уплашила. Тада је Јан Бибијан одлучио да је ухвати живу. Почео је да јој прилази, говорећи тихо:

*Ја сам Јан Бибијан,
мален као залојај,
снажан као цин, знај!*

Али гуштер није сачекао да се прљава рука Јана Бибијана пружи према њему, већ је извио своје гипко тело и побегао.

Јан Бибијан опрезно и тихо је кренуо за њим.

Гуштер је ушао у виноград, и вијугајући спретно између управо озеленелим младим изданцима, изашао је у шумицу на брдашцету и одатле се сакрио у долини испреплетеној трњем и купинама. Међу купинама је био велики камен. Гуштер се успузао на тај камен.

Јан Бибијан га није испуштао из вида. Посматрао га је својим живахним очима и почео да разгледа камен и да тражи место где би се најлакше могао попети на њега. Гуштер је приметио кретање малишана, клизнуо преко камена и нестао у великој рупи под њим.

– Фјут! – незадовољно је викнуо Јан Бибијан и одмахнуо руком.

Изненада је из рупе испод камена искочио човечуљак, скочио на камен и рекао:

– Хеј, мали, што ме зовеш?

– Не зовем те – рекао је Јан Бибијан, гледајући у чуду дете које до сада никада није видео.

– Како ме ниси позвао? Малопре си викнуо „Фјут“!

– Да, али нисам тебе звао.

– Ја сам ђаволчић и зовем се Фјут – рекао је чудни човечуљак и почео да скаче по камену и да се смеје.

Јан Бибијан се није уплашио ђаволчића. Напротив, свидео му се и почео је да га посматра радознано и са осмехом. Личио је некако на Јана Бибијана, само што је био мршавији и врло окретан. Скакао је брзо и лагано попут буже и врло лукаво колутао очима. И док се смејао, у устима су му блистали леписи бели зуби. Са стране на челу, испод рашчупане косе, вирила су два рошчића. Позади је махао дугим репом.

Ђаволчић је изненада престао да скаче и пријатељски га је упитао:

– Како се зовеш?

Јан Бибијан је подигао главу и рекао важно:

*Ја сам Јан Бибијан,
мален као залојај,
снажан као цин, знај!*

– Јан Бибијан, Јан Бибијан! – почео је да пева и да скаче ђаволчић. – Баш ми се свиђа твоје име. Да ли желиш да постанемо пријатељи? Ја немам другове. Мој отац, стари ђаво Фјуфјунко ме је отерао јер читавих месец дана нисам успео никоме да напакостим нити нажао да учиним. Казнио ме је да живим далеко од њега у овој рупи док не постанем способан да чиним пакости и наносим људима зло.

Јан Бибијан је ћутке и пажљиво слушао причу ђаволчића и обрадовао се што је упознао тако занимљивог дечака.

– Јане Бибијане, да ли ме прихваташ за другара? – викнуо је ђаволчић и скочио на једну ногу.

– Прихватам! – одлучно је рекао Јан Бибијан. – И мој отац је дигао руке од мене. Али из другог разлога. Твој отац је одустао од тебе јер ниси способан да чиниш несташлуке, а мој отац је одустао од мене јер сам способан само за несташлуке и ни за шта друго.

– Ах! – викнуо је ђаволчић, скочио са камена и загрлио Јана Бибијана. – Јане Бибијане, научићеш ме да чиним несташлуке. Слушаћу те и помагаћу ти у свему. Имам много вештина. Могу да се претворим у сваку животињу и да имитирам њен глас. Могу да постанем невидљив. Могу да видим у мраку, могу још много других ствари.

Јан Бибијан је загрлио свог пријатеља и поскочио од радости.

Одавно, одавно је тражио таквог друга! Сада више неће лутати сам.

ПРВИ ИСПИТ

Држећи се за руке, Јан Бибијан и ђаволчић Фјут изашли су из трновите јаруге и упутили се ка реци. Јану Бибијану је било посебно драго што је пронашао друга и био је поносан што је његов друг ђаволчић. Насмејан и срећан, с времена на време поскакивао је из све снаге.

– Места, молим! – као да је пред њим било много људи који су му се нашли на путу.

А у близини није било никога. Било је тихо и пусто. Лептири су летели над травом, негде је свирао цврчак, птичице су се гуркале у трњу. Али Јан Бибијан је наставио да скаче и виче „места, молим“, јер се уз ђаволчића осећао снажно.

Фјут, мали ђаво, ходао је поред Јана Бибијана, повремено би поскочио на једној ноzi попут њега и крадом га лукаво посматрао. Његово нацерено лице показало је да је и он био задовољан својим другом.

– Јане Бибијане! – одједном је викнуо Фјут.
– Иако ми се баш свиђаш, док те тако гледам, али искрено да ти кажем, не познајем те добро и плашим те се.

– Зашто се плашиш? – упитао је Јан Бибијан изненађено.

– Бојим се да ћеш ме оставити. Волим да радим чудне ствари, а ако ми не будеш помагао, боље да се одмах разиђемо.

– Хеј! – нацерио се Јан Бибијан. – Не верујем да си већи немирко од мене.

– Ко ће га знати – сумњичаво је рекао Фјут. – Морам да те тестирам.

– Ускоро ћеш се уверити – рекао је Јан Бибијан и тако снажно лупио Фјута по рамену да се он савио и завапио од бола.

Док су тако разговарали, стигли су до ливада које су се пружале дуж реке. Ту испод старе врбе са трулим деблом, зауставили су се да се одморе у хладу јер се сунце већ високо издигло и жарко пекло. Испружили су се на зеленој трави, срећни због великог нерада.

У једном тренутку, Јан Бибијан је устао и гурнуо Фјута, који је задремао.

– Фјуте, устани! Погледај тамо, поред оне старе кобиле пасе магарац мајстора за бурад, који је јутрос покушао да ме истуче. Хоћеш ли да га мало јашемо?

Очи ђаволчића су заблистале.

– Хоћу, хоћу – рекао је нервозно и скочио. – Дуго знам ову животињу и много се смејем кад је видим. Али никад се нисам пео на магарца. А ти?

– Ех, колико пута! – одговорио је важно Јан Бибијан.

– Мој стари отац – рекао је ђаволчић – не воли магарца јер је добра, скромна и послушна животиња. Ђаволи не воле добра и послушна створења, било да су људи или магарци. Магарци драге воље помажу људима и послушно носе тешке терете и неумољиво подносе ударце жилавих прутева којима их њихови господари незаслужено кажњавају.

Јан Бибијан није сачекао да Фјут изговори своје речи, скочио је и пожурио до магарца мајстора за бурад. Он је престао да пасе, подигао главу и љубазно и пријатељски погледао дечака који му је прилазио.

Јан Бибијан га је зграбио за гриву и позвао Фјута. Фјут је танким ножицама попут скакавца почео да скаче преко ливаде и пришао магарцу.

– Пењи се на њега! – рекао је Јан Бибијан. – Никад ниси јахао магарца, зар не? Пењи се на њега, он лагано носи јахача и не тресе.

Ђаволчић је спретно скочио попут буже и нашао се на леђима кротког магарца.

И Јан Бибијан се попео такође. Обојица, држећи се један за другог, збунили су добру животињу и почели су да јуре на њему по ливади.

Фјут је испуштао веселе ђаволске крике, а Јан Бибијан је боцкао животињу дугачким ноктима на прстима и викао:

– Ђиха! Ђиха!

Магарац је трчао по ливади, а мршава кобила која је тамо пасла гледала га је сажаљиво.

– Фјуте, хоћеш ли још држе?

– Хоћу, хоћу! – повикао је Фјут.

Јан Бибијан је скочио с леђа магарца, откинуо је врбов штап и почео да удара животињу у задњицу, али она је била уморна од дутог трчања и више није желела да трчи. Тада је Јану Бибијану кроз главу пролетела једна луда мисао.

Отишао је до кобиле, подигао јој реп и ухватио у шаку неколико коњских мува, које су волеле да пузе око њених ногу. Пустио је ове муве под реп магарца, на чијим леђима је седео Фјут, весело машући ногама.

Магарац је чиста животиња. Не може толерисати ниједну муву на свом телу. Чим су по њему почели да гмижу халапљиви инсекти, полудео је од страха и ужаса, почео да риче, да трчи страшном снагом по ливадама и да шутира задњим ногама. Напокон се срушио на траву и почео да се котрља. Ђаволчић је скочио у страну, ударио главом о пањ, савио се и почео да виче и да плаче из све снаге.

Јан Бибијан му је пришао и, видевши његово ружно сузно лице обливано крвљу, почео је гласно да се смеје.

Одједном је ђаволчић скочио и такође почео да се смеје. Крв која му је капала низ лице нестала је као да је никада није ни било. Загрлио је Јана Бибијана и рекао му:

– Браво, браво, Јане Бибијане! Ти си стварно диван дечко. Видим да можемо бити пријатељи. Положио си први испит. Учинио си зло једној невиној животињи, учинио си зло свом пријатељу коме си разбио главу. И притом си се насмејао од срца док сам ја плакао од бола. Ти си достојан да ми будеш друг.

У том тренутку као из земље искочио је стари мајстор за бурад. Видео је како Јан Бибијан и његов црни друг муче његовог магарца и дошао је љут, са жилавим дреновим штапом у руци. Ухватио је Јана Бибијана за крагну, а затим му је нагнуо главу ка земљи и почео да га шиба жилавим штапом по затегнутим леђима.

Јан Бибијан је завапио од бола нељудским гласом и почео да се врпољи свом снагом како би се ослободио из руку мајстора за бурад. Али он га је држао својом снажном руком као гвозденим клештима, ударајући и понављајући:

– Да памтиш како се јаше туђи магарац, да памтиш како се јаше туђи магарац!

– Фјуте, где си, Фјуте, спаси ме! – дозивао је упомоћ Јан Бибијан, видевши да се не може извући из снажних руку мајстора за бурад.

Фјут је мудро клиснуо још кад је видео дренов штап и, скривен иза једне врбе, уз смех је посматрао како му туку друга.

– Фјуте, ти можеш све, помози ми, направи се невидљивим и уштини за ногу овог проклетог мајстора за бурад, јер ми задњица гори од ватре! Убиће ме, умрећу!...

Фјут је из заклона слушао жалосне речи Јана Бибијана и пуцао од смеха.

Након што га је добро истукао, мајстор за бурад је пустио Јана Бибијана, шутнуо га у задњицу и отишао.

Ђаволчић је гледао док се мајстор за бурад није удаљио, искочио је из заклона и отишао код Јана Бибијана.

– Зашто си ме оставио да ме истуку? – почео је да виче Јан Бибијан, увређен. – Зар је то пријатељство?!

– Извини, Јане Бибијане – рекао је Фјут. – Ми ђаволи, иако се не бојимо ничега, веома се бојимо три ствари: мириса тамјана, крста и дреновог прута. Чим сам га угледао у његовим рукама, толико сам се уплашио да сам почео да се тресем, побегао сам и три пута се спотакао док нисам стигао до врбе.

– Значи тако? – рекао је Јан Бибијан, који је још увек јецао и није могао да се смири. – Доћи ће ред да ти се одужим за ову пријатељску услугу. Бар ми помози да станем на ноге!

Фјут је зграбио Јана Бибијана испод пазуха и подигао га.

– Јооој, боли! – ухватио се Јан Бибијан за место где су га тукли. Крв му је потекла и упрљала поцепане панталоне.

Тада се Фјут нагнуо и неколико пута пљунуо по ранама. Оне су одједном зацелиле, крв је престала да цури, а Јан Бибијан је осетио како његов бол нестаје. Почео је да скаче и виче, чак је и запевао:

– Не боли ме више, не боли ме више!

– И мене више не боли! – рекао је Фјут. – Само што на глави између рогова осећам чворугу. Она ме боли. Ох, како почиње да ме боли!

Фјут се ухватио за главу и лице му се искривило од бола.